

Izturēt un nesarūzt

Filia carissima

Dakteris Roberts Mauriņš un viņa dzīvesbiedre Melānija, bijusi pianiste, apprecējās pavēlu – kāzu dienā viņiem jau bija pāri trīsdesmit, tāpēc bērnu pulciņš auga ar katru gadu. Ceturtā meita Zenta piedzima 1897. gada 15. decembrī. Jau nākamajā gadā ģimene pārcēlās uz Grobiņu, kur Mauriņš kļuva par aprinča ārstu. Tur piedzima vēl trīs Mauriņu bērni. Kad straujajai, ašajai Zentai bija pieci gadi, viņa saslima ar poliomiēlītu.

Apkārtne ar šo smago kaiti slimoja trīsdesmit bērni, tos Zentas tēvs izārstēja, bet paša meita cieta vissmagāk. Kad pēc vairākām nedēļām bezsamaņā meitene tomēr atgūdas, mugura nez kāpēc bija notirpusi, kājas tik jenganas, elpot – grūti... Dūsmās par savu nevarību bērns plēsa naktskreklu, skrāpēja seju, daudzija galvu pret sienu. Nervu lēkmes atkārtojās, nespēja kustēties meiteni tracināja tāpat kā aukles teiktais: gan jau pieradis pie savas slimības. Vienīgi tēva klātbūtne, viņa gudrā, maigā mīlestība, klusās lūgšanas un stāsti spēja Zentu mierināt. Tēvs viņu sauca par *filia carissima*, stāstīja par puķēm, kas ir skaistas un cēlas, kaut arī nekustīgas, apsolīja aizvest uz Venēciju, kur visi vizinoties laivās, nevis staigā.

Kad meitene bija tiktāl atspīrgusi, lai varētu doties ceļā, vecāki viņu aizveda uz Rīgu pie slavena ortopēda. Tur viņu stiepa un staipīja, un locīja...

Kad beidzot māte atbrauca pakal, meitene bija dūsmīga, viņai nepatika mātes tumšais tērps un drūmais izskats. Mājās pārbratukusi, Zenta ieraudzīja brālīti zārkā – tik skaisti izpušķotu, ka pašai arī sagribējās tā gulēt.

Cerības un vilšanās

Vecāki vēl arvien cerēja, ka Zenta staigās. Divas reizes veda meiteni uz Berlīni. Tēvs bija blakus gan operācijā, gan vēlāk, kad septiņas garas nedēļas Zenta gulēja, līdz pusei iemūrēta ģipsī. Mācīja meitai dzejoļus latviešu, vācu, krievu, pēc tam arī latīņu valodā, lai vājinieces galva būtu nodarbināta. Prāts tika trenēts, taču ķermenis smagi cieta. Tēvs nopirka zāģīti un atbrīvoja Zentu no ģipsa, jo redzēja, ka nav jēgas ilgāk mocīt bērnu: meitenei visa mugura bija jēla. Tomēr Berlīnes ārsti slimnieci vēlreiz ieģipsēja – šoreiz tikai kājas. Pēc tam bija jāmacās staigāt ar īpašu ierīci, kas sastāvēja no milzīgi gariem zābakiem un pie muguras piestiprināta atbalsta, bija nepieciešami arī krūki.

Meiteni nepameta skaists sapnis – reiz pamodīsies sveika un vesela un spēs staigāt. Tomēr viss mūžs **Zentai Mauriņai** izvērtās smagā pārbaudījumā.

Lai kā pūlējās, Zenta nevarēja pakustēties, bet profesors mierināja, ka ar laiku musu-kuļi atdzīvosies, vajagot tikai treniņus.

Kad tēvs nemanīja nekādu uzlabojumu, nopirka meitai visdārgāko un vislabāko braucamo krēslu. Atgriešanās mājās bija skumja. Zentai atlika tikai noskatīties, kā citi bērni skraida, slido, dejo... Cik smagi visu redzēt, dzirdēt, pēc visa ilgoties – un būt izstumtā!

Mātes muzicēšanas un viņas personības pārņemtās Liepājas orķestra diriģents Heincs Hohapfels dāvāja savu draudzību mīlētās sievietes meitai – vadāja Zentu uz koncertiem, palīdzēja Liepājas vācu avīzē publicēt viņas pirmo darbu – Akuratera stāsta tulkojumu, pavērdams jaunu iespēju dzīvē.

Cilvēka griba ir viņa debesis

Liepājas krievu ģimnāzijā Zentu negribēja pieņemt, bet, kad skolas direktorei bija vajadzīga daktera Mauriņa palīdzība, ģimnāzijas durvis atvērs. Skolā meitene iemīlēja krievu literatūru, visvairāk Dostojevski. Viņa dzīvoja romānu varoņu un skolas biedreņu dzīvi. Meitenes uzticēja Zentai savas bēdas un priekus, uzskatīdama viņu par augstāku un cēlāku būtni, kurai nav nekādu miesisku vajadzību. Nesaprata, kāpēc Zenta atsakās no pusdienu tējas, jo nenojauta, ka draudzene nespēj palūgt palīdzību, lai nokārtotu gluži parastas cilvēciskas vajadzības. Viņa drīzāk nomirtu, nekā izrunātu vārdu *ateja*.

Skolu Zenta pabeidza ar izcilību un pēc abiturijas – tieši pirms vācu iebrukuma – atgriezās Grobiņā pie vecākiem. Atvēra privātskolu, kurā mācījās arī mazā māsa Renāte.

Zentas vecāki, kara laikā zaudējuši visus ietaupījumus, nezināja, kā nodrošināt slimās meitas eksistenci, bet viņa bija nodomājusi studēt! Melānija bija kategoriski pret – meita taču bija par nevarīgu, lai dzīvotu patstāvīgi un studētu nesen dibinātajā Latvijas Universitātē. Tēvs skuma par zaudēto naudu, ko bija krājis Zentai, bet uzskatīja, ka cilvēka griba ir viņa debesis. Zentu māca bezcerība, trūka apetītes, mocija bezmiegs, sākās visāda veida slimības, muguras sāpes kļuva neciešamas, bet tēvs teica: ja saņemsies un izveseļosies, gan radīsies iespēja arī studēt. Viņa atveseļojās. Padzīvoja Liepājā viena pati, pierādot, ka to spēj, pasniedza privātsiņas un cīģi mācījās latviešu valodu.

24 gadu vecumā Zenta kļuva par Latvijas Universitātes Filozofijas fakultātes

studenti. Pēc pāris gadiem pārgāja uz baltu filologiem.

Dzīvodama pastāvīgā naudas trūkumā, viņa nekad nerunāja par ciešanām, par mūžīgo izsalkumu, pārtiekot no tējas un sausas rupjmaizes, par grūtībām klāt gultu, mazgāt grīdu. Un kur nu vēl pastāvīgā atkarība no ratīnu stūmēja un nesēja. Toties semināros Zentai vienmēr bija savs viedoklis.

Kaislā dvēsele un Konstantīns

Zentas dvēselē pēdas atstāja trīs nelaimīgas mīlestības – viņas gars un personība spēja saistīt, bet nespēja noturēt. Tam cilvēkam, kas pie viņas paliks, vajadzēs ne tikai garīgo spēku vien.

Uzrakstījusi kandidāta darbu par Poruku un izdevusi to grāmatā, Zenta Mauriņa devās uz Heidelbergu. Mājās atgriezās smagi slima, bija aizdomas par karcinomu. Bet diagnoze izrādījās

tikai 1946. gadā, kad kopā bija nodzīvoti deviņi gadi.

Miers, ticība, pacietība

Otrā pasaules kara beigās Zenta un Konstantīns devās trimdā – vispirms uz Zviedriju, bet vēlāk mājās atrada Vācijā. Abi bieži viesojās arī Šveicē. Mauriņa tur lasīja lekcijas un ārstējās sanatorijā pie daktera Birhera, kurš uzskatīja, ka daiļjums un dabas tuvums attīra dvēseli no slimības paliekām.

Taču Zentas organisms, gadiem ilgi uz vienu pusi sēžot, bija samocīts – mugurkauls, izlocījies trīs likumos, spieda uz nerviem, kuņģis bija pačēlies uz augšu, pāri diafragmai, tāpēc radās spazmas un nelabums. Viņas rokas bija stipras un pleci virišķīgi plati, jo, uz rokām balstoties, bija jāzācē sevi no gultas uz ķebliša, pēc tam ratiņos vai pie galda. Bet ločitavas tā tika pārslēgotas, dila un sāpēja.

Zenta Mauriņa: "Ciešanas ir grāmata, ko tulkojumā nevar lasīt un ko atstāstījumā var pārprast, tās pašam jāizstudē oriģinālā."

klūdaina. Ārsts Eiduks, kam viņa ļoti ticēja, katru dienu sveica pacienti ar trim klusiem vārdiem: mieru, prieku, veselību!

1937. gadā Zenta, nu jau atzīta literatūras speciāliste Baltijā un moderna kritiķe ar sagatavotu doktora disertāciju, nolēma dzīvot kopā ar savu draugu. Konstantīns Raudive bija par viņu 12 gadus jaunāks, jau precējies un tēvs. Ģlītāis tumšmatis, kurš prata vācu, krievu, angļu, spāņu, franču, zviedru valodu, bija mācījies Parīzē, Madridē, Edinburgā, tika apmeklējis Mauriņas lekcijas jau kopš 1929. gada, bet nekad nebija viņai tuvojies. 1935. gada 11. martā notika viņu pirmā telefona saruna, četras dienas vēlāk abi satikās Zentas dzīvoklī. Viņš saposies melnā uzvalkā, viņa – ģērbusies svārkos un baltā blūzē, ar dzintara krellēm ap kaklu. Zentas kuplie mati jau sirmoja. Maigās, zilpelēkās acis, smalkais intelekts, kaislā sirds – un pilnīgā nevarība apbūra Raudivi. Viņš gribēja būt balsts, bet Zenta, pusi mūža tikusi galā bez citu palīdzības, arī turpmāk domāja iztikt bez tās. Taču vēlāk sacīja: ja esmu kļuvusi par to, kas esmu, tas ir Konstantīna nopelns. Viņš mazgāja veļu, vārija putru, gādāja par diētu un pastaigām. Cēla, sedza, salīdzēja, mīlēja un uzpūrējās, kaut arī daudreiz bija neuzticīgs. Oficiāli abi apprecējās

Izturēt un nesalūzt – tāda bija Mauriņas devīze. Salūza Konstantīns, kuru pieveica otrs infarkts.

1976. gadā Bāzelē Mauriņa piedzīvoja devīto operāciju savā mūžā. Visu smagu viņa bija izturējusi, tikai – kur jēga šim ciešanām? Mūžā nebija bijis ne dienas bez sāpēm. Viņa nespēja staigāt, nevarēja pierast un pieņemt, ka Kosta vairs nav. Arī sēdēšana kļuva par mocību, jo gūžā iemetās jēlums, kas izpletās līdz plaukstas lielumam.

Lai gan trīs svarīgākie *medikamenti* – miers, ticība, pacietība – mūža pēdējā gadā vairs nelīdzēja, Zenta nesaudzēja sevi: kā var gulēt – jāstrādā taču! 1978. gada aprīlī Mauriņa devās kārtējā lekciju braucienā. To pēc skaista vakara kopā ar draugiem pārtrauca asins izplūdzums smadzenēs. Slimnīca Lugaņo, tad Bāzelē. Paralīze pārņēma visu ķermeni, bet prāts palika skaidrs.

25. aprīļa vakarā, draugu tuvuma spēcīnātā, Zenta Mauriņa kļuvi un mierīgi izdzisa. Beidzot sāpēm bija pienācis gals. ■

Maija Krekle

Izmantoti fakti no Zentas Mauriņas autobiogrāfiskajiem darbiem, Ingridas Sokolovas grāmatām par Z. Mauriņu, Irēnes Mellis atmiņām par rakstnieci.